

CUKOR GYÖRGY

„Szemfény”

Magyar Mónika kiállítása

(Sopron, Torony Galéria, 2017. április 28.)

CUKOR GYÖRGY (1951) Törökbalint

Három éve és három napja fogalmazhattam először Magyar Mónika műveiről. Különös idő volt az, a télies hideget nyári meleg lepte meg. Meleg nyár a tél végi időben, Sopronban. Most ismét kizökkent az idő, múlt héten virágos cseresznyefákra hullt a hó, s nem akart elállni. Fehér a fehérrel, hó a szírommal keveredett el. Ilyenkor kétségbe vonandó a kikeleti érzélgősség, mert megint olyan határon állunk, azon a kiterjedéstelen és időtlen helyen, ahova múlt–jelen, élet–halál és minden kontraszt egyszerre látszik oda, felfüggesztetik a Nagy Egység tavasziasan bódító érzülete és világunk Univerzum vezérelte ritmusa. Káosz áll elő, és zaklató identitászavar még a látásban is: mi hull a fejünkre? Nincs viharos pusztítás és letarolás, nincs halál, nem történik semmi. Semmi, csak éppenséggel e tavasz közepi tél tonnás piheütése ver fejbe... Valami ilyesféle állapotot idézzünk fel magunkban, s álljunk erre a seholsincs határpontra, ha e csupa tövis, értelmes–szomorú, reménykedő, elhullást és fölemelkedést elregélő képek útmutatása szerint próbálunk valami szorongással gyötörő megoldhatatlant mégis megfejteni. Egyszerűbben: a kép legyen a domináns helyszín az identifikációs bizonytalanságban. Nem vérre menő találkozás ez a képekkel, valószínűleg majd kedélyesen el is beszélgetnek a művésszel, és szerencsésen haza is érnek vacsorára. Mert a kép oldja szorongásunkat. Az alkotó megfékezi a fenevadat. Illyés Gyula közismert mondatával: „ki szépen kimondja / a rettenetet, azzal föl is oldja” (*Bartók*). Ezért nem forgunk a kiállításon életveszélyben.

Közhellyel folytatom, pedig így igaz. Magyar Mónikát a teljesség foglalkoztatja. Annak metafizikai terében tükrözteti, láttatja sajátos érzékszervi és szellemi intelligenciával készült képei révén a mai időt. Így grafikái számtalan utalásra adnak módot, mintha egy-egy gondolatsor kapna formát. Témái olykor már jelkép mivoltuk szerint is (*Tükör, Égszakadás, Átjárók, Híd, Szem-sorozat*) olyan tudattartalmak felé nyitnak utat, melyek leírásával a szépirodalomban is találkozhattunk, vagy a néphit, szokások, világegyetemes elképzelések elemei, noha a figurális néprajzi ábrázolások vagy ornamentikává egyszerűsödött absztrakt díszítések hatása nem jelenik meg utalásosan a művein, hiszen kézművészetét korántsem rokoníthatnánk Schéner Mihályéval, sem a képekből kitetsző gondolatiságot az etnográfus-szociálpszichológus Lükő Gáboréval. Más módon egyedi az ábrázolásmódja, mely a mai kiállítás egyöntetűségén első pillantásra szembe ötlük.

A régebbi anyagból itt van a *Tükörkép*, az *Átjárók* és két feldolgozásban az *Égszakadás*. Eme erős hatású, gondos kidolgozású képek egyetlen jellemzőjét emelném csak ki, a további összefüggések fölmutatása végett: a két képteret, a fönt és a lent elkülönülő tereit. Földi és égi is lehet a nevük, vagy köznapi és ünnepi, világi és transzcendens. Általában igaz már a sámánhit óta, hogy az ember az ég felé törekszik, az eredetmitoszokban oda helyezi elődeit mint antropomorf lényeket, törzsének hőszeit és halottait, kik a világelemek rokonai. Vannak erről archaizmust kutató elmondások. Nincs hely itt részletesebb kifejtésre, az említett képeken a kétpólusú megjelenítésre célzok.

És a *Híd* című grafikánál vagyunk. A kép egyszerre felül- és oldalnézeti. Monumentális. A híd a túlpartra visz, egy másik világba, melyhez átváltozással idomulunk, vélhetően lelki irányultságú metamorfózissal. („Vörös Rébék által ment a keskeny pallón, s elrepült, / tollázkodni, már mint varjú, egy jegenyefára ült” – Arany János: *Vörös Rébék*). A népmesében a híd alatt lakik az ördög, s azt engedi át, aki megfelel a találós kérdéseire. Enyedi Ildikó filmjében, *A bűvös vadás*ban először egy csiga óvatoskodik át a hídon, aztán következik a merész jövés–menés, mert az első átballagó az ördögé. A délszláv háború idejéből a mostari Öreghíd története jellegzetes történelmi abszurditás. Szétlőtték tankkal. Nem hadászati céllal, inkább a bosnyákok lelkierejének megtörésére. Aztán a magyarok segítségével újjáépült régi formájában, és felavatták. Nagy ünnepséget csaptak. És ez az abszurd, mert a főtiszt, aki a hidat szétlövette, és aki az avatóünnepet rendezte, valaha együtt végeztek rendező szakon. A híd határon visz át. E háborús esemény megítélésekor a morális határon is. Emlékezzünk még vissza életre szóló olvasmányélményünkre, Ivo Andrić regényére, a *Híd a*

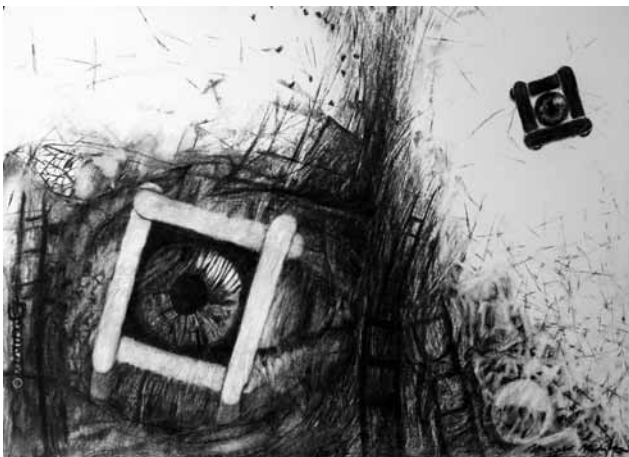
Drinán-ra. A rajz e többféle hidak ábrája. S mert képpé formált lét, a lenti és a fönti, az innenső és a túlnani, azaz a kettéhasadt egység összetartozásának vágyteli eszméje. Szimbólum. Menjünk át a hídon állításainkkal: alkotó és tárgy, ihlet és megvalósulás, kép és befogadói tudattartam összekötő ideája. Zaklatott, egymásra dobált vonalak és foltok, melyek közt – mert a látás még az absztraktban is figurálist keres – izgatottan hadonászó-íntegető emberalakokat veszünk észre. E kép elvontsága – a kettévált térfelek összekötése egy függőleges, sötétebb részlettel – a kiegyensúlyozottság, harmónia, találkozás iránti vágyból absztrahálódhatott. A két mező közti szakadéksáv repedezett jeget, befagyott folyót idéz, s benne emberfigurákat, melyek lassan belesemmisülnek a jég-fehérbe, és nyomuk sem marad. Ám e grafika halk szavú, megnyugtató kijelentése az is – s ehhez igazodik arányainak monumentalitása –, hogy az átkelés mégis lehetséges, mert az ember attribútuma nem egyedül *Sziszüphosz köve*, hanem a *Híd* is az.

A *Fal-kép-sor-tűz I-II.* című képekkel az alkotó országos pályázaton különdíjat nyert a mosonmagyaróvári kiállításon. A második képre tekintve felidéződik az *Átjárók* című, melyen az említett földi-transzcendens kontraszt vízszintes ábrázolású. Az előtérben van a mainak gondolható, padlataival időfölkavarodást és -elsimulást sejtető földi lét, onnan víz átjáró az örök fénybe. A *Fal-kép-sor-tűz II.* közepén a nagy, fehér folt már nem égi fénynek, inkább belövés-üregnek vélhető, mintha ugyanazzal a fehérrel volna ábrázolva hajdani önmaga hiánya. Ez már nem a túlvilág fénye, hanem a jeges úr. Az *I.* számú képen a szögesdrót hatású, tüskés vonal géppisztolysorozatban folytatódik. A barakkféle, tákolt épület ablaknyílásában fejek. Ebből az ablakból akasztófára látni, mert az impérium bosszújának nem akar vége szakadni a legázolt „kormányzóságban”. Talán ők következnek? Becsukták őket a barakkba, és kicsukták saját történelmükből. A másik ablak be van deszkázva. Szürke állandóság uralkodik mindenben. Az ablak alatt látszik egy fehér folt, de olyan idegen, mint ha egy másik bolygóról szállt volna ide. Vagy csak anyaghiba volna, jelentéstelen lyuk?

Továbbhaladva a „szem” szócikkből idézek, a *Jelképtárból*. „Fénybefogadó szervünk a felvilágosítás, intellektuális befogadás jelképe. A latin *lux* – viláosság – szó másik jelentése: szeme világa, felvilágosítás, megvilágosodás.” Az eddigiektől eltérő, inkább a portré műfajába tartozik a gyönyörű *Szem-sorozat* öt képe. Milyen láttelep állítható ki e képekről? A *Szemlátomás* című „morfofenetikai” jelenségre utal, a látás iránti elemi vágy erőtere formát, arcot idéz a szem köré, aminthogy a világra annak megképződő vízióját is képes visszavetíteni. Ekképpen a látvány úgy dolgozza meg és redőzi az arcot, hogy a szem sorstükör is. A *Szem II.* címűn az arc állandóan bomlik-épül a látás állandósága köré. Ember vagy madár? Madárember szemei az elpusztíthatatlan szemtanú pozíciójában? A *Szemfény* a kinti s benti világ metafizikus egymásra tükröztetése, mondhatnám, a naptári idő múlása a kép belső idejében, a virágos-pikkelyes arcon. Mintha a jajgató és boldog biogenetikában először az emberi szem alakult volna ki. A szem időérzékelő, pityang-gömbyszerű, elszállnak róla az ernyős magok. (Gyerekjáték: az érett pityangra fújsz, s abból, hogy hányadrésze szállt el, mint a percek, tudhatod, hány óra van.) A *szem I.* egyik jelentése talán a következő lehet: nem az arcunkba csapódó kő vakít meg, az establishment falja föl a lét önmeghatározó képi látomásait. A szem állandó célpont. A képen ki van jelölve fehér kerettel. Vagy védve? És mintha Kondor Béla *Ostrom* című grafikájára is utalna a rajz, örökösen zajlik a fej ellen az ábrasokadalom létrás támadása. Felettük

a látás-látomás ellentéte a feketével keretezett szem, mint valami kiégett, sötét, szögletes Nap. Kettős portré is látható, felnőtt arcból eredő-folytatódó, autonóm gyerekarc, a *Szemem fényei* – apa és csillagszemű fia. Ennyi röviden a saját lát-lelet. A grafikusművészi attitűd tárgyszerű „definíciójáért” pedig forduljunk a költőhöz: „s hiába bánkódsz, / az igazak lehette felhő / nem segít a te könnyeiden – / az én szememmel kell kisírnod mindent” (József Attila: *Esik*).

A *Jelet hagyni* szép, lassú lüktetésű és tárgyilagos kép. Lehet, hogy a kontrasztok feloldásáért, a harmóniáért munkálkodók emlékére készült? Mert a rajzoló a maga alkotói mivoltát

is mérlegre teszi itt. Megáll, belegendol. És nem lódít. Íme: kezdeményükbe visszahullt lény-vázok elveszelődése van a képen, s néhány portré, mintha az idő úthengere ment volna át rajtuk, egyéni léttérük elvákuumosodott és beszakadt, alig olvasható jellé egyszerűsödött, belefakul a halállal bágyasztó szürkébe. Mintha egy test heverne ott, bőre a takarója, kivarrva elfeslő-szintelenedő jelekkel. Az emberi jel sorsa lehet ez a kép, a jelé, mely a gondolkodás kezdetének első eszenciája. E rajz a homo sapiens kimért idejének emblémája, nincs vigasz. Pilinszky János-idézet: „Napunk, amit valóban annak / nevezhetnénk, / egynéhány kimerült / csillagra vetve fuldokol, / oly fényességgel, amivel / itt, mifelénk, egyedül az / mi elveszett, / világolhat és találkozhat” (A mi napunk).

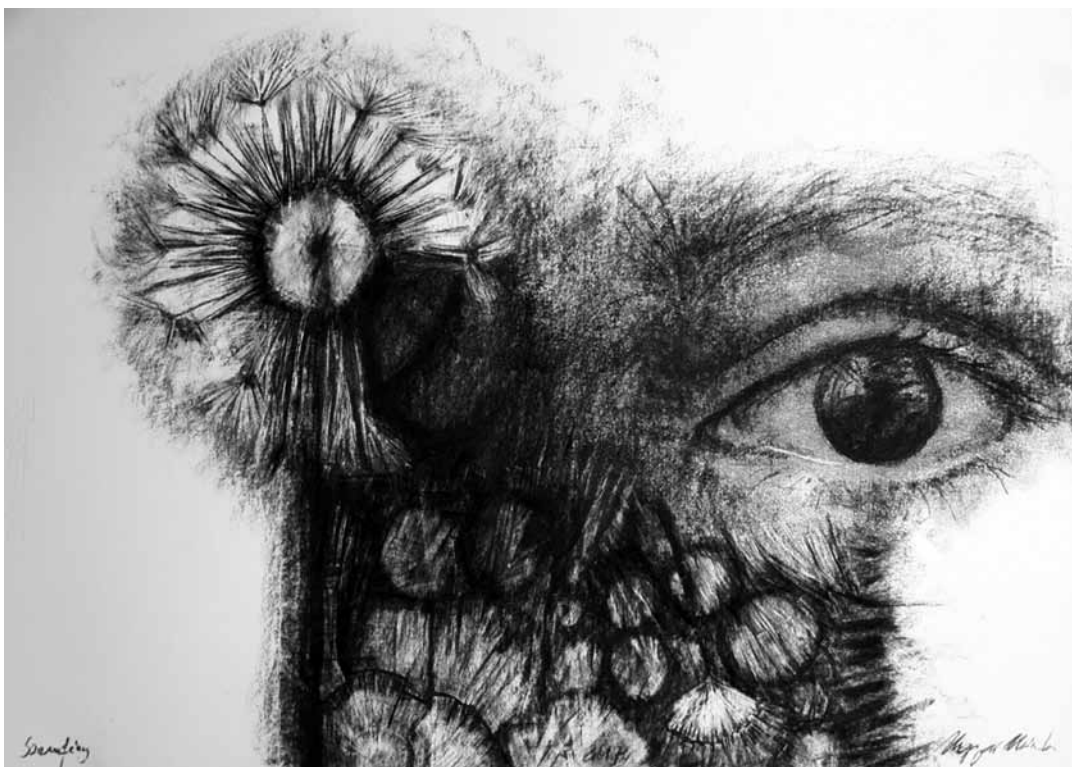
Mellette a *Soproni foltkép* sugall némi derűt. Havas tél van-e, vagy csak az emléke? Avagy nyár, mert ragyogás borít be mindent? E grafika tán a városélmény (lehetne a Festő-köz is) finom felidézése, lírai megjelenítése. Érződik rajta, hogy életünk buborékszerűen szétfröccsenhet bármikor, hogy minden pillanatnyiség veszélyben van. Igen, a Pillanat, bizonyos csendes, merengő emelkedettség képe ez, azé az időé, melyből életünk lényege mégis összeáll, s önfeledt naivitással feledkezünk bele. Természetes nyugalom, talán andante tempójú öröm. A kép – túloznék? – álomszerű érzületrajz. Ez a felsejlő harmónia mégis felelet a kettéhasadt világra, mégis ez az a földi hely, ahol az atlantiszi öröm a maga természetességével egyhuzamúnak tetszik. Mint az előző beszámolómban, ismét idéznem kell Tóth Árpádot, mert sorait találónak érzem Magyar Mónika alkotói munkálkodására, különösen erre a képre: „Áldott az árnyak test nélküli teste, / Titkos kelméjük lelkeimmel rokon.”

Mindezek csak benyomások a grafikákról, korántsem avatott, művészettörténeti igényű igazságok. Ám lehetséges, hogy amit szóba hoztam, arról is beszélnek a képek, meglehet, hogy az esendő tévedések mögött mégis kirajzolódik valami közös igazságunk.

Szerencsés vagyok, hogy évek óta figyelhetem a Torony Galéria tárlatait, rangot szerzett magának a városban, s azon is túl. Művészi igényű kiállításokat láthatnak itt a soproniak. Becsüljék meg, látogassák, érdeklődésükkel támogassák!

(Végül Debreczeni Zsuzsanna, a budapesti Váci Mihály Kollégium vezetője átadta a grafikuművésznek a *Raffaello-díjat*, azaz egy doboz édességet. – A teremben derűtség és lelkes taps.)

MAGYAR MÓNIKA, Szemlátomás, 2017; Szemfény, 2017